

Lars Bisgaard, *Christian 2.: en biografi* (Köpenhamn: Gads Förlag 2019). 446 s.

Kristian II, eller Kristian tyrann som han kommit att kallas i norsk och svensk, och till viss del också dansk historieskrivning, var unionsmonark och kung över Danmark och Norge i knappt tio år mellan 1513 och 1523, och kung över Sverige blott 295 dagar 1520–1521. Trots den korta regeringsperioden har han gjort stora avtryck i historieböckerna och det nordiska folkmedvetandet, i Sverige främst som Gustav Vasas antagonist. Men vem var denne Nordens Nero och vad gjorde han som lämnade avtryck? Det är några av de frågor medeltidshistorikern Lars Bisgaard söker besvara med boken *Christian 2.: en biografi*. Till skillnad från många biografier som i dag når försäljningshyllorna bygger Bisgaards framställning inte enbart på sekundärlitteratur, utan också på omfattande studier av originalkällor, vilket medför djupare analyser av tidigare forskning och nytolkningar. Bisgaards projekt är ambitiöst och omfattande, och med sina 1,7 kg och 446 sidor är *Christian 2* en bok man endast med försiktighet läser i sängen.

Inte mycket är känt om Kristians barndom. Han föddes den 1 juli 1481 som kung Hans och drottning Kristinas tredje son. Bröderna Hans och Ernst dog båda under sina första levnadsår. Kristian växte sannolikt upp tillsammans med den tre år yngre system Elisabets på Nyborg slott, på Fyns östkust. Kristian fostrades till furste, såväl i fråga om bildning som i maktens konst.

Många influenser kom under 1500-talet från söder, men det var i mötet med nordiska traditioner och spelregler som idéer och materiella nyheter omformades och fick bärkraft. Strategin att regera med hjälp av människor utanför den traditionella riksbärande rådsaristokratin hade Kristian enligt Bisgaard troligen hämtat från norr snarare än från kontinenten. Kristian lärde sig av fadern kung Hans och dödsfienden Sten Sture den yngre. Under en Sverigeresa år 1499 leddes den 18-åriga hertig Kristian av den erfarne

Sten Sture den äldre och skolades i vem som var vem i det svenska riket.

När kung Hans dog år 1513 ärvde Kristian inte enbart den danska kronan utan också Kalmarunionen, som under 1400-talet gick från en nödlösning och enad nordisk front mot tyskt inflytande till något högst problematiskt i takt med unionsmonarkernas allt högre maktanspråk, samtidigt som makten på lokalt plan ökade. Kung Kristian ärvde också problembarnet Sverige. De trolösa, oreggerliga och ohörsamma svenskarna likställs av Bisgaard med moderna terrorister. Det svenska högfrälset ville varken ha en alltför stark eller svag monark, och det var bekvämt att kungen oftast höll sig i Danmark.

Upplösningen på denna konflikt är en av den svenska historiens mest omskrivna, och än i dag föremål för historieforskningen: Stockholms blodbad eller kätteriprocessen, som Bisgaard menar är den rätta termen. Bisgaard provar de många teorier om varför blodbadet ägde rum och vem som bar ansvaret. Något enkelt svar finns inte. Någon vanlig kröningsfest var det emellertid inte. Enligt Bisgaard talar de samlade belägen för att det var en planerad kätteriprocess med politisk udd som genom en rad oförutsedda händelser spårade ur. Delvis var blodbadet ett resultat av kyrkans djupa kris. Delvis var det ställt på sin spets genom riksföreståndaren Sten Sture den yngres belägring och nedrivning av ärkebiskopsborgen Almarståket, delvis en uppgörelse mellan unionsmonarkin och det svenska högfrälset. Också kung Kristians envishet, och oförmåga att backa från ett beslut, torde enligt Bisgaard ha bidragit till både blodbadet och hans fall. Kristians förhållande till det danska riksrådet var inte mycket bättre än till det svenska. Kombinationen av stora ambitioner, dyra krig, kontinentala vanor och en alltför liten skattkista bidrog till att kung Kristian år 1523 tvingades i exil och sedermera hamnade i lyxfångenskap på slottet Sönderborg. Där plågade han enligt Bisgaard sina fångvaktare med nattliga ritter och allmänt kungligt leverne i 17 år innan han dog 25 januari 1559, 78 år gammal.

En av de mer intressanta aspekterna av kung Kristians regim är kvinnorna i hans liv, vilka Bisgaard förtjänstfullt lyfter fram. Modern drottning Kristina ledde i samband med det svenska upproret mot kung Hans åren 1501–1502 försvaret av Stockholm, och uthärdade en sju månader lång belägring innan hon mot falska löften om fri lejd hamnade i fångenskap. Kristians drottning och ställföreträdare Elisabeth av den mäktiga habsburgska ättens österrikiska gren, kom år 1515 vid 14 års ålder till Danmark för att gifta sig med den 20 år äldre kung Kristian. Hon deltog aktivt i regentskapet och födde sex barn, innan hon dog år 1526, blott 24 år gammal. De nederländska borgarkvinnorna Sigbrit och Dyveke var enligt traditionell historieskrivning mor och dotter och den senare kung Kristians älskarinna. Mor Sigbrit Vilums, som hon hette, blev en av kung Kristians mest betydelsefulla rådgivare. Enligt Bisgaard var de inte alls mor och dotter, utan prostituerade

i norska Bergen, där Sigbrit höll krog och var bordellmamma. Bergen var under 1500-talet okänt för bordellverksamhet. Kristians förhållande med Dyveke höll på att kosta honom det habsburgska äktenskapet. Att hålla sig med frillor och besöka bordeller var accepterat, inofficiellt även av kyrkan, men att Kristian höll sig med en frilla som tidigare arbetat på bordell var för mycket för etablissemangen och för Elisabeths giftoman, fastern Margareta av Nederländerna. Kristian stod på sig, men Dyveke dog plötsligt 1517 och ryktet sade att hon hade förgiftats.

Segraren skriver historien – såväl det nordiska högfrälset som samtida och senare historiker, och Gustav Vasas propaganda, lyfte fram det mesta av vad kung Kristian åstadkommit som fel och fördärligt. Bisgaard nyanserar bilden av Kristians liv och sätter in det i den komplexa kontext som 1500-talets upplösning av det medeltida samhället var. Sammantaget visar Bisgaard på en bred kunskap om nordiska förhållanden, även om det inte alltid blir rätt med högfrälsets släktlinjer och den svenska medeltidsgeografien. Det breda anslaget medför att boken ibland blir lika sammansatt och svårövergriplig som en människas liv. Framställningen hade möjligen tjänat fler läsare på att renodla formen till ett strikt biografiskt perspektiv. Det hade emellertid inte varit särskilt originellt. Boken är välskriven, så långt en svensk kan bedöma det danska språket, med en medryckande berättarglädje och bitvis snillrik finess. Det stora formatet och tvåspaltstexten uppvägs av att boken smyckas med mycket vackra målningar, inte minst Albrecht Dürers kolteckningsporträtt av kung Kristian från 1521, vilken ger liv till människan vi läser om. Det är nyttigt för såväl yrkesverksamma historiker som en historieintresserad allmänhet att få ett danskt perspektiv på vår gemensamma historia. *Christian 2* är till skillnad från många andra biografier inte en bok man läser och sedan lägger åt sidan, utan en bok att återkomma till.

Stockholms universitet

OLOV LUND

Sven Lilja, *Befolkningar, städer och stater: Strukturella maktresurser i det skando-baltiska området cirka 1500–1820: en studie i historiska makroprocesser*, Studier i stads- och kommunhistoria 45 (Stockholm: Stads- och kommunhistoriska institutet 2021). 616 s.

Hur kan de geopolitiska förändringarna i Östersjöområdet under tidigmodern tid förklaras? Det är inte någon liten forskningsfråga som Sven Lilja gett sig i kast med att undersöka i en bok som han med rätta betecknar makrohistoria: den inte bara rör förändringar i omfattande demografiska